
УДК 82.09:821.161"2"19

Особливості поетичного стилю П. Тичини, основні мотиви його творчості

Ірина Небеленчук,

кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри теорії та методики середньої освіти

Кіровоградського ОІППО

імені Василя Сухомлинського

У статті розглядаються особливості поетичного стилю П. Тичини, розкривається символічне значення образів і літературознавчих понять, зосереджується увага на основних мотивах творчості поета.

Ключові слова: мотив, гармонія, образ, символіка, символізм, імпресіонізм, реалізм, кларнетизм, огонь, світло, сонце.

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Творчість П. Тичини літературознавці розглядають у контексті вивчення періоду "розстріляного відродження". Це був один із найбільш плідних і трагічних поетів початку ХХ століття. До того ж П. Тичина був талановитою людиною свого часу, оскільки знався на малярстві та музиці, володів різними мовами, захоплювався французькою літературою, особливо творчістю П. Верлена, здійснив переклади його творів.

Актуальність і зв'язок із науковими завданнями. Творчість П. Тичини досліджували Є. Маланюк, С. Єфремов, Ю. Ковалів, Н. Костенко, В. Стус та інші. Цікавим в аспекті зазначеної теми є дослідження В. Стуса "Феномен доби (сходження на Голгофу слави)".

Літературна спадщина поета була предметом розгляду таких дослідників, як Г. Клочек, Л. Новиченко, С. Тельнюк, Л. Озеров, М. Сулима та інші.

Мета статі: розкрити особливості поетичного стилю П. Тичини, символічне значення образів і літературознавчих понять, основні мотиви творчості поета, показати шляхи роботи над ліричними творами.

Наукові результати. Перша поетична збірка П. Тичини "Соняшні кларнети" вийшла друком у 1918 році. Дві сестри — дві музи: Музика і Поезія та їхній брат Живопис органічно поєднуються у збірці поета. Тому картини оживають, наповнюючись звуками, що переходять у дивовижну мелодію любові, світла, краси, тепла, а відтак сонця. Звуки і картини перелилися у слова, завдяки яким і виникла Поезія. На поєднання поезії та музики вказує назва збірки, що містить назву інструмента. Вірші мають мелодійний характер і сповнені сонячною енергією — світлом, теплом, радістю, любов'ю тощо та стверджують гармонійне співіснування людини з природою, а отже і Всесвітом. Можна зазначити, що назва збірки — це авторське розуміння гармонійного існування Всесвіту.

До першого видання збірки увійшло двадцять шість поезій. Друге видання було здійснене у 1920 році. Воно поповнилося віршами "О, панно Інно...", "Світає...", "А я у гай ходила...", "Хор лісових дзвіночків" (уривок із поеми) та "Зелена неділя". З третього видання, що вийшло у 1925 році, було вилучено кілька віршів. Відтак кінцеве видання збірки містить сорок чотири поезії, які можна розподілити таким чином:

— пейзажна та любовна лірика: "Гаї шумлять...", "Деся надходила весна...", "Не дивися так привітно...", "Подивилась ясно...", "О панно Інно...", "Туман", "Сонце", "Вітер", "Дощ", "Пастелі" (цикл віршів) та інші;

— вірші про народне горе, спричинене Першою світовою війною: "Хтось гладив ниви...", "Іще пташки..." та інші;

— вірші про Україну революційного періоду.

С. Єфремов охарактеризував збірку як таку, в якій *"вилився весь Тичина з надзвичайно своєрідною поетичною індивідуальністю, з дужим талантом, з усіма своїми позитивними й негативними сторонами"* [1]. Л. Озеров стверджує, що *"душа його "Сонячних кларнетів" настільки чиста, світла і свята, що не могла не відчувати Бога як всесвітню гармонію, як музику всесвітнього оркестру"* [2].

Охарактеризуємо збірку "Сонячні кларнети". Тихою зазурою віє від поезії **"Ой не крийся, природо..."** (1915). У вірші зображено осіннє згасання природи. Однак це не створює мінорний настрій, а навпаки. Він змінюється так само, як міняються барви осені. Яскравою є метафора *"сміялося сонце у тузі"*, у якій відчуваються нотки надії та радості. Незважаючи на те, що плачуть сичі, душу інколи огортає смуток, однак знову прийде весна зі своїми зливами і грозами, що прокотяться над полями та гаями, які зашумлять, заколосяться, розквітнуть різними барвами веселки.

Гармонійне поєднання людських почуттів і краси природи, піднесений настрій поета відчувається у вірші **"Гаї шумлять..."** (1914). Сюжет вірша, на перший погляд, доволі простий: змалювання краєвиду — гай, річка, хмарки в небі, трава тощо. Однак ця картина оживає завдяки музиці Музики і відчутними стають звуки: гаї шумлять, хмарки біжать, річка дзюрчить, трави шепчуться. Вірш наповнюється зоровими та слуховими образами. Побачити та почути звуки природи допомагають порівняння (*"купаючи мене, мов ластівку"*), метафори (*"думки пряде"*, *"мріє гай"*), епітети (*"шепіт трав голублячий"*). У вірші передається радісний, світлий настрій ліричного героя, його захоплення красою рідної землі.

У поезії **"Арфами, арфами..."** (1914) П. Тичина славить прихід весни, *"запашної, квітами-перлами закосиченої"*. Про радісну подію — оновлення природи — сповіщають гаї. Шум їхньої нагадує звуки арф. Завдяки піднесеному стану ліричного героя відкривається чарівний світ природи з її арфами, *"золотими, головними самодзвонними"*, що звучать у гаях з ніжнотонною блакиттю, з пахощами, що їх *"несе весна запашна,*

квітами-перлами закосичена". У вірші доволі багато звуків і звучання: *арфами, обізвилися, буде бій, сміх, плач (повторюється), як дзвіночки, жайворон з перебивами* тощо. Стан природи — передчуття нового, незвичайного, — передається і ліричному героєві, завдяки чому душа сповнюється оптимізмом, вірою в оновлення. Слова *"сміх буде, плач буде"* повторюються двічі. У першому випадку зазначені слова вказують на передчуття грози, а в другому — на її закінчення. Однак в обох випадках душа ліричного героя сповнена радістю. Радість супроводжується збудженням ліричного героя, що передчуває кращі зміни, оновлення природи та душі, емоційне піднесення.

У вірші **"Подивилась ясно..."** роздуми героя постійно змінюються. Настрої, емоції, переживання сповнюють його душу. Спостерігається їх швидка зміна, вони ніби наздоганяють один одного, а наздогнавши, починають втікати. Такий своєрідний тичинівський прийом показує не лише зміни у природі, а й зміни в душі ліричного героя.

Вірш складається всього із двох строф. Однак у них, як у вірші "Арфами, арфами...", багато звучання: *заспівали, скрипки, акорді* (слова повторюються). Незважаючи на те, що у вірші є акорди печалі, що їх проспівують скрипки (*"буду вічно сам я в чорному акорді"*), проте вірш має оптимістичну кінцівку, оскільки все ж таки герою залишилися спогади про *"промені як вії сонячних очей"*.

Одним із кращих вважається вірш **"О панно Інно..."** Це щире освідчення ліричного героя коханій, що наповнене музичністю слова та яскравою образністю. У вияві почуттів героя наявне звертання, що повторюється, й запитання до самого себе, до дівчини, що переходять у роздуми про сутність самого почуття:

Любив? — Давно. Цвіли луги...

О люба Інно, ніжна Інно,

Любові усміх квітне раз — ще й тлінно.

Сніги, сніги, сніги...

Привертають слова *"дитинно, злотоцінно"*. Варто зауважити, що в творчості П. Тичини знаходимо чимало авторських слів, які підсилюють почуття ліричного героя, а саме: *самодзвонними, ніжнотонними, злотоцінно* та інші. Так, слово *"дитинно"* можна трактувати як *"щиро", "ніжно", "бережно", "трепетно"*, можливо, навіть як і батьківську любов.

Стан героя різний — від умиротворення, спокою (*"шепіт гаю"*) до відчаю (*"я вам чужий"*). Тому *"шепіт гаю"* переходить у крик сторонньої людини, згодом у власні ридання. І в цьому вбачається тісне єднання людини з природою. Як наслідок втраченої любові, що *"квітне раз — ще й тлінно"*, відчуженості — *"сніги, сніги, сніги..."* Цікавим у вірші є порівняння *"Я Ваші очі пам'ятаю, / Як музику, як спів"*. Очі можуть сказати про стан людини, в них можна щось побачити, зрозуміти, вони зазирають душу. Однак П. Тичина говорить про очі як про музику й спів. Музика й спів можуть бути радісними й сумними. Так само й очі,

завдяки яким можна не лише побачити, а й почути мелодію душі.

На думку С. Тельнюка, саме цей вірш *"мов кришталевий палац, де все просвічує навколо і де не треба ні барви, ні звуку — все це замінює благородство граней чистого скла"* [39].

Поезія **"Ви знаєте, як липа шелестить?"** насичена паралелізмом: настрої природи — це настрої душі. Події, що відбуваються в житті ліричного героя, пов'язані зі зміною стану природи, відображають її настрої. У вірші спостерігається духовна спорідненість ліричного героя зі світом природи. Настрої, стан, почуття, барви, мелодії, звуки, голоси — все тісно переплітається. Це дає підстави стверджувати, що ліричний герой вважає себе невід'ємною частиною природи. Тому його настрої чергуються зі зміною станів природи. Кохання ліричного героя бачать місяць, зорі, солов'ї — все довкола. У передаванні настроїв ліричного героя простежується мотив єднання з природою, її персоніфіковане змалювання. Зображуючи власний стан, ліричний герой звертається до природи у множині. Однак коли говорить про те, що *"кохана спить"*, то спочатку запитує: *"Ви знаєте, як липа шелестить?.."*, а згодом стверджує: *"Кохана спить... / ...так липа шелестить"*. У цих словах вчувається безмежна любов ліричного героя, його ніжність до коханої, трепетність почуття.

Іншу частину збірки складають вірші про Другу світову війну. Поет тонко передає настрої, почуття, переживання ліричного героя. Так, у вірші **"Іще пташки"** зображується жахлива картина війни:

*І враз — роздерлась пополам завіса! Тиша...
Мертва... Метнувсь огонь; розцвівсь, розпавсь —
аж води закипіли!
І полилася піснь, принеслась жертва.
Курять шляхи, біжать, біжать... Рвуть вихори, як жими,
А трави плакати не сміють. Ідуть потужні сили!
Морок. Жах...*

Третю частину збірки складають вірші, що показують Україну періоду революції. І в ній, як і в перших двох, поет постає гуманістом, який вболіває за долю свого народу, розкриваючи сутність революції. Так, у вірші **"Одчиняйте двері"**... відтворена "горобина ніч" розправи:

*Одчинились двері —
Горобина ніч!
Одчинились двері —
Всі шляхи в крові!
Незриданими сльозами
Тьмами
Дош...*

У вірші третьої частини збірки переважають символічні образи смерті: чорного ворона, який кричить на смерть; вороного вітру, що несеться над Україною та вривається в оселі; громових хмар, що нависли над головою та закрили все небо. Так, у вірші **"По блакитному степу"**... зображується картина лиха:

*Глянь, сонце, як дитя,
А в селі голод!
Ходять матері, як тіні —
Вороний вітер...
На чужині десь ген-ген
Без хреста; ворон...
Будьте прокляті з війною! —
Вороний вітер...*

Вороний вітер — образне зображення революції. Ці слова є вказівкою на те, що несе революція людям.

Набатними звуками сповнена поезія **"На стрімчаних скелях"** як застереження від нових трагедій:

*Із долин до неба
Простяглися руки:
О, позичте, грози,
Зливної блакиті!*

*Враз вниз впали краплі крові! Впали краплі крові...
Смерть шумить косою! Смерть шумить косою...*

Бодем, відчуттям вини, трагізмом проіннятий вірш **"Пам'яті тридцяти"**. Вірш присвячений трьомстам бійцям київського Студентського Куреня, які полягли під Крутами в бою з багаточисленним військом радянської Росії в 1918 році. Тридцять пізніше знайдених тіл було перепоховано на Аскольдовій могилі над Дніпром у Києві.

У вірші автор називає молодих людей українським цвітом. Усе нібито як завжди: *"Квітне сонце, грає вітер / І Дніпро-ріка"*... Однак у вірші відчувається і скорбота за полеглими, й обурення через зраду, а ще більше — докір "нам", тобто усім прийдешнім поколінням, оскільки *"по кривавій дорозі / Нам іти у світ"*. У цьому вірші є мотиви гріховності та братовбивства. Невипадково автор згадує про Каїна та закликає Бога покарати вбивць. І в слові "покарай" також вбачаємо символічний заклик. Покара має спостигнути не лише Каїна, представників "советської Росії", а й усіх каїнітів, які здійснюють подібні злочини, піднімаючи руку на брата не лише по крові, а й по духу.

Серед віршів збірки є короткий вірш **"Сонце"**, вміщений у розділі "Енгармонійне":

*Десь клюють та й райські птиці
Вино-зелено.
Розпрозорились озера!..
Тінь. Давно.
Косарі кують до сходу.
Полум'я квіток!
Перса дівчини спросоння:
Син... синок...*

Відразу привертає увагу початок вірша: *"Десь клюють та й райські птиці / Вино-зелено"*. Жар-птиця — це птиця щастя, сонячна птиця, яка освітлює землю своїм сяйвом (пера жар-птиці, які вона загубила, служили людям замість свічки).

Символіка вина амбівалентна. З одного боку, вино, особливо червоне, символізує кров і жертвопринесення; з іншого — дарує радість і божественну силу, тим самим уподібнюючи людину вічно юним богам. Воно може виступати як символ звільнення людини від життєвих турбот. Вино також має пророчі властивості. Уважається, що тому, хто п'є вино, відкривається істина, таємниці Всесвіту. Відтак вино виконує функцію наближення людини до божественного, величного, святого. Вино виступає символом радощів життя в єгипетській, вавилонській і близькосхідній традиціях. Для вина характерним є і сакральний аспект. Воно є втіленням сили взагалі, мудрості, процвітання, а також дає силу для боротьби зі злими духами та для отримання безсмертя.

На прикладі вірша можна зазначити, що сонце — це озеро, косарі, квіти, дівчина, дитина. У розділі "Енгармонійне" подаються чотири вірші: "Туман", "Сонце", "Вітер", "Дош". У цих віршах є слова *птаха, ріка, зелена вика, ритми соняшника, день, жито, вода, рука, береги, хмарка* тощо. Відтак, склавши всі слова у єдиний ланцюжок, можна дійти висновку, що вони утворюють єдине слово — сонце. Сонце набуває символічного

значення. Під сонцем колоситься нива, стелеться туман, падає тінь, пломеніють квіти, зеленіє вика, хмаринка спускається на луки. Таким чином, сонце — це радість, сила, мудрість, процвітання, людина, щастя. Разом — гармонійне існування всього довкола. Звідси й назва розділу "Енгармонійне".

У збірці поєднуються кілька художніх стилів: символізму, імпресіонізму, реалізму. Автор порушує такі проблеми, як-от: людина та людина, людина і природа, людина і світ, людина і Всесвіт, тобто гармонійне співіснування людини, природи і світу; людина і мистецтво, людина і життя, людина і лихоліття. Збірка "Соняшні кларнети" відображає життя людини у світі. Зазначимо, що у збірці звучить не лише радісна сонячна мелодія, яку виконує сонце на кларнетах. Сонце може бути засмученим — страждання від кохання, може бути закривавленим подіями, що спричинила їх революція. Тому і мелодія сумна, і кларнети звучать невесело та зажурено, і в тій мелодії відчуються біль, втрата, смерть, вбачаються нічний гуркіт у двері, кров, холодний страхітливий вітер.

У збірці переплелися свіжість почуттів і свіжість природи, молодість людини і сміх юної Весни, смуток душі та кружляння різнобарвного листя восени. Українська природа — жита, луки, гаї — змальовані здебільшого у весняну квітучу пору, особливо, коли йдеться про зародження чи розквіт найсвітліших людських почуттів. Збірка наповнена звуками, що складаються у мелодію Життя. Про це свідчать слова:

- "дзвонів звуки" ("Не Зевс, не Пан...", 1918);
- "дзвін гуде" ("Гаї шумлять...", 1913);
- "серцем дзвонили" ("Цвіт в моєму серці...", 1917);
- "...І дзвонять десь в селі" ("Ще пташки...", 1918) та інші.

А. Ніковський порівнює цю мелодію із церковним концертом, який *"треба визнати прекрасним"*. Говорячи про збірку "Соняшні кларнети", В. Стус зазначає: *"У світі "Сонячних кларнетів" людину було возвеличено в космічному масштабі, там існувала гармонія людини і всесвіту"* [3].

Отже, "Соняшні кларнети" — це інструменти сонця, на яких воно виконує мелодію Життя, що народжується, проростає та міцніє в пташиному гомоні, запашному буянні трав, квітучих садів. І в цьому Житті належне місце відводиться людині, серце якої б'ється в унісон із природою, космосом, Всесвітом.

Ще одна збірка поета **"В космічному оркестрі"**, у якій поет своєрідно витлумачує космогонічні образи і насамперед образ сонця. У цій збірці, як і в першій, ліричний герой є частиною космосу. Він знаходиться серед космічних тіл, що його оточують у просторі. Ліричний герой прагне життєвих змін, що пов'язані з революцією та певними змінами у суспільстві. Однак, на відміну від першої збірки, тут людина не являє собою цілісний суб'єкт, який гармонійно співіснує зі Всесвітом. Вона перебуває між іншими тілами: зорями, планетами, сонцем. Звідси і назва збірки. Досить важко людині бути поміченою серед інструментів космічного оркестру. Та й неможливо зіграти єдину мелодію Життя у світлі сонячних променів, як це спостерігалось в першій збірці. В. Стус слушно стверджує, що *"тепер космос у Тичини знелюднюється, а сама людина, цей "макрокосм" соняшно-кларнетівського періоду перетворюється на інфузорію, життєве призначення якої — свято дотримуватись своєї орбіти і великого закону. В цьому новому Тичиніному космосі людина стає в'язнем, рабом історичного процесу... В золотій пустелі космосу, цьому великому і порожньому макросвіті, є місце тільки сузір'ям, зорям, планетам. Для людей там місця нема"* [3, с. 46].

Уже не таким постає світ у цій збірці, на відміну від першої. Він жорстокий, ненависний, брехливий, закривавлений. І, як зазначає Л. Дружиневич, *"на зміну моделі, в якій земля повинна обертатись навколо сонця, постає новий світопорядок (чи безлад?), де астральні тіла рухаються за власними "космічними" законами"* [5]. Сонце у збірці "В космічному оркестрі" нагадує людину-невільника, яка змушена виконувати важку працю:

*На берегах вічності ходить сонце,
ходить сонце в шлеях.
Тягне віз —
і всі планети в екстазі!*

Сонце, на відміну від першої збірки, де воно виступало життєдайним джерелом, тут постає в образі багатьох сонць, які викликають втому, оскільки

*Мільйони сонцевих систем
вібрують, рвуть і готять!*

Однак поет закликає до свободи. І сонце також постає численним образом:

*Усім планетам, всім сонцям
свобода, рівність і братерство!*

Збірка віршів поета вийшла у 1921 році, коли в країні панували криваві розправи, голод. Тому сонце у збірці має червоний колір, воно ніби закривавлене, заплямоване та забризкане кров'ю:

*Червоний крик, кривавий крик,
Червоних сонць протуберанці!*

Однак, незважаючи на криваві революційні події, від яких закривавилося і плаче сонце, автор визнає його значущість для Всесвіту:

*Скажіть: що сонць системи, як не бризки?
Скажіть: що земля, як не крапка?
Од сонця кожна планета вагітна.
Планета планеті рівна, привітна — од сонця.*

Значущою в аспекті досліджуваної теми є поема П. Тичини **"Золотий гомін"** (1917), в якій постає неоднозначний образ сонця. Насамперед воно поєднується із образом Києва, що й утворює золотий гомін: *Дніпро, голуби, голоси предків, грози, дзвони Лаври та Софії* тощо.

*Над Києвом — золотий гомін,
І голуби, і сонце!*

*Внизу —
Дніпро торкає струни...*

"Золотий гомін" — це поєднання історичного минулого, сучасності та фантастики. З минувшини звучить голос предків, які благословляють сучасників на нові звершення. Серед тих голосів вчувається і голос Андрія Первозванного. І в його благословенні вчувається сонячна енергія, що сповнює радістю серця. Від того благословення

*І засміялись гори,
Зазеленіли...
І ріка мутная сповнилася сонця і блакиті.*

Сонце порівнюється з Богом. Воно пропливає над Дніпром, торкаючи його струни, і над ланами, засіваючи їх зерном. Те зерно переливається в душу:

*І там, у храмі душі,
Над яким у недосяжній високості в'ються
голуби-молитви,
Там,
У повнозвучнім храмі акордами розцвітають,
Нахненними, як очі предків!*

Коли над країною нависли грозіві хмари та проне-
лася буря, Київ у його звуках (дзвони Лаври та Софії,
шум Дніпра, шугання голубів)

*...був мов жрець, сп'янілий від молитви, —
Наш Київ, —
Який моливсь за всю Україну.*

І Сонце-Бог почув ту молитву:
*Розвивши ясні короговики
(І всі сміються як вино),
Вогнем схопився Київ
У творчій високості!*

Слово "вогонь" має пряме відношення до сонця. Це не поглинаючий огонь, в якому все згорає. Це вогонь оновлення, відродження, віри в краще, вищий огонь, який летить із неба "кришталевою музикою", сповнює радістю серця. Як наслідок цієї радості — "І над всім цим в сяйві сонця голуби". Голуби — символ миру, кращого життя, що знову ж таке можливе завдяки сяйву сонця.

Однак серед картин відродження постає зовсім інша — "два чорних гроба" як символ смерті, скаліченого життя, втрачених близьких людей і надії:

*І навкруг
Каліки.
Повзають, гугнявлять, руки простягають
(О, які скорчені пальці!) —
Дайте їм, дайте!
Їсти їм дайте — хай звіря в собі не плекають,
— дайте.*

Для цих людей немає життя. Вони ненавидять усе довкола, а тому "повзають, гугнявлять, сонце проклинають, сонце і Христа!" Слово "сонце" повторюється двічі, що ще більше підсилює зневіру, розчарування, безнадію та безвихідь. Цей важкий психологічний стан зумовлюється тим, що "чорний птах із поля бою прилетів", той птах, який "розп'яття душі людської століття довбав, виймав живим очі, із серця віру". У гніві ліричний герой звертається до "чорнокрилого птаха" із запитаннями, чи не доволі йому знущатися над людьми та що йому ще потрібно, — "чорнокрилля та голуби й сонце!" У цих словах образ сонця знову постає як основа життя та всього, що з ним пов'язане, й насамперед світлого: спокою, надії, віри, прагнень, мрій, бажань, злагоди, розуміння та миру в усіх його проявах — в сім'ї, між представниками різного віку, віросповідання, різних соціальних поглядів тощо.

І знову постає минуле — світле, радісне, безтурботне. Ліричний герой звертається до брата, згадує, як вони "славили сонце", тобто мирні дні, життя:

*Брате мій, пам'ятаєш дні весни на світанню волі?
З тобою обнявшись ходили ми по братніх стежках,
Славили сонце!*

Ліричний герой славить дужий народ український, його волю та силу, непохитність у боротьбі. Душа героя сповнюється гордістю й повагою до людей, які подолали труднощі, з надією прямують у світле майбутнє, згуртовуються для нових звершень, "і б'ються їх серця у такт", "дзвонять немов сонця у такт". Серця людей ліричний герой порівнює із сонцем. Відтак варто зазначити, що вони у людей теплі, гарячі, палкі, вогняні, жагучі, сповнені любов'ю. Славлучи народ, герой відчуває близькість із ним, оскільки є його частиною. І не просто частиною, а "невгасимим огнем Прекрасним", що його подарувало сонце, запаливши серце. І той вогонь перелився в душу, наповнивши силою та піднісши дух:

*Я — неугасимий Огонь Прекрасний,
Одвічний й Дух.
Вітай же нас ти з сонцем, голубами.
Я дужий народ! — з сонцем, голубами.
Вітай нас рідними піснями!
Я — молодий!
Молодий!*

Це Дух, який наповнює серця любов'ю та вірою, а тіло — силою, відвагою, непереможністю, загартує під час грозливих лихоліть та об'єднує в мирні сонячні дні.

Огонь, світло, сонце — це ключові слова вірша "Золотий гомін". Це сили, що допомагають душі відродитися, а тілу — сповнитися могутністю та непохитністю. Вони є втіленням відродження, повернення, воскресіння після смерті, виходу з мороку. І вони ж поєднуються в одне-єдине ціле — Життя, що і є "золотим гомоном".

Життя дає сонце. Саме воно освячує кожну мить людини — народження, юність, яку бентежить перший подих кохання, молодість, з якою пов'язані мрії, старість людини та її відхід у небуття. І знову думка ліричного героя сягає давнини — періоду язичництва, коли складали хвалу сонцю. Тому й знаходить вираження у поемі сонцеклонництво:

*Предки жертви сонцю приносять —
І того золотий гомін.*

*На ранній весні-провесні,
Гей, на світанню гук.
Ой за горами, за високими,
Там за морями та за глибокими,
Ще й за шляхами несходимими —
Рано-пораненьку Ясне Сонечко сходило.*

Так розпочинається ще один твір П. Тичини "Дума про трьох вітрів" (1917), у якій основним образом виступає також сонце. Сонце кличе до себе своїх братів-вітрів і просить їх полетіти по світу, розлетітися на всі боки та славити його, Ясне Сонечко:

*Летіть-співайте,
Про мене, вашого брата старшого, Ясного Сонечка,
Людам повідайте.
А уже ж я та не по-зимньому грію:
Зоря з зорею перемигнулася не вспіє, —
Як я поломенію.*

Однак три брати-вітри по-різному сприймають прохання Сонця. Так, перший вітер — брат Сніговий-Морозище — хоче, щоб старший брат світив по-зимньому, оскільки від весняного сяйва буде багато клопоту. У його діях спостерігається підступність. Він сам закидає хати снігом, а на Сонце зводить наклеп: "Це вас, — каже, — Сонечко веснянеє вітає", насміхаючись над людьми. Невипадково автор називає цього брата-вітра Лукавий, адже він посіяв сумніви у душах людей:

*Одне д'одного словами промовляли:
"Ой не будь, видно, весні, як об Різді грому,
Коли до нас говорять по-чужому".*

Другому братові-вітру байдуже, як буде сходити Сонце — чи по-зимовому, чи по-весняному, аби тільки йому "було можна пити-гуляти, свою душеньку потішати". Вітер руйнує хати людські й також насміхається над людьми, але набагато жорстокіший його сміх, ніж першого брата. "Це вас, — каже, — люде, весна та воля вітає". І вже не сумніви сіє в людських душах, а зневіру:

*Одне д'одного словами промовляли:
"Як отака весна, як отака воля —*

Проклята ж наша доля!"

Цей вітер — Безжурний Буровій.

І лише третій вітер дякує Богові за Сонце:

*"А спасибі Богові, що Сонечко на весну повернуло,
А то б земля була навек схолонула, заснула".*

Літає, радіє, жодної хатини не минає, "до всіх із ласкою та по-рідному промовляє:

*"А вставайте, — каже, — люде. Сонце вам усміхається,
Вашого плуга земля дожидається".*

Третій брат подарував людям надію, віру. Тому автор називає його Ласкавий Легіт-Теплокрил. До людей повернулися їхні пісні, з якими вони виходили в поле та цілували "святую землю", славлячи Бога й Сонце.

В образі трьох вітрів постають три різні сили — зло (холод) в образі зимового вітру, мова якого чужа, незрозуміла людям, хоча за подихом вітру вони вловили його намагання; сваволя, байдужість в образі легковажного вітру, що не ведуть до порядку; радість, добро, світло, життя в образі третього вітру, що несе із собою енергію самого Сонця, яка здатна жагучим і палким огнем запалити людські серця для праці, нових звершень.

Таким чином, можна стверджувати, що сонце займає основне місце у творчості П. Тичини. І як слушно зазначає Ю. Лаврінченко в антології "Розстріляне відродження", в поезії П. Тичини "музична праснова світобудови контрастно поєднується з навальністю зламів і переламу".

До пізнього періоду творчості П. Тичини належить вірш "Просто з поля, сонце де палило..." (1967).

Просто з поля, сонце де палило,

ми з тобою увійшли у ліс.

Нас зеленотіння обступило,

а згори сонцепрозор навис...

Із перших рядків відразу привертає увагу те, що доволу багато сонця. Про це свідчать такі слова, як *сонце, палило, сонцепрозор*. Цікавим виявляється слово "сонцепрозор". Прозорість сонця можна поєднати з білим кольором, що символізує чистоту (з вірша дізнаємося, що стосунки між закоханими чисті, взаємні, палкі). Сонце у вірші стає свідком того, як закохані гуляють лісом, сміються, обіймаються, цілуються. Як і в інших солярних віршах поета, сонце постає втіленням світла, тепла, ширших взаємин і самого життя ("дорожітьесь життям як є"). Сонце також "цілує" кохану ліричного героя. І від тих цілунків змінюється колір її шкіри:

Ти від сонця й тіней мура стала, —

мура? — щастя ж ти моє!

Присутність коханої бентежить ліричного героя, зводить його з розуму ("ми — як божевільні"). І він від щастя вже відчуває на собі цілунки сонця:

Наші в плямах сонячних обличчя...

Дощ крапнув — і вдарили громи...

Грім і дощ є символом оновлення, буяння (почуття). Саме завдяки їм сонце засвітило ще яскравіше.

Втіленням сонця на землі є сиріожки: кохана ліричного героя знаходить сиріожки, кидає сиріожку в коханого, він її ловить, мама застерігає дітей не топтати си-

роїжок. Аналогами сонця на землі, згідно з народними переказами, є сонях (рослина), кульбаба, соняшник (квітка). У П. Тичини — це сиріожки.

З вірша випливає, що сонце існує не лише на небі. Воно на землі й знаходить втілення у росах, зеленотінні, стукоті дятла, гromі, дощі, травах тощо.

Цікавою є така деталь. У кінці вірша зазначено: "Січень, 1967, середа у Феюфанії. Написав у лікарні. В лісі, де був з Лідією Петрівною". Із записаного зрозуміло, що була зима. Однак складається враження, ніби все відбувається влітку. Це свідчить про те, що для ліричного героя, та й для самого автора, сонце — понад усе. Від нього залежить не лише буяння, цвітіння, родючість, а й палке взаємне почуття. Тому можна сказати, що ліс, дощ, гроза, трава, дятел, сиріожки, сміх, обійми, цілунки, засмага — усе це кохання, щастя, життя, природа, а відтак і сонце.

Проаналізувавши твори П. Тичини, робимо висновок, що чільне місце у його творчості займає образ сонця. Воно, на думку поета, є джерелом:

— світла й тепла;

— сили і росту;

— радості та щастя;

— кохання й дружби;

— цвітіння й родючості;

— поетичного натхнення й творчості;

— суспільних змін;

— пізнання;

— дивовижної різнобарвної мелодії життя у всіх його проявах (радісного та сумного, з надіями та зневірою тощо);

— прагнення до досконалості;

— світобудови та Всесвіту.

У ході роботи над віршами П. Тичини доцільно розкрити значення літературознавчих термінів, таких як "кларнетизм", "вітаїстичність", "експресіонізм".

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Матеріали статті не вичерпують можливостей роботи над творчістю П. Тичини. Науково-методичні дослідження можуть бути спрямовані на розкриття символічних образів у творчості, виявлення реалістичних й імпресіоністичних мотивів, на аналіз перекладних творів, насамперед П. Верлена, порівняння ліричних творів французького та українського поетів, виявлення спільних мотивів у творчості, дослідження сапфічних строф, порівняння поезій П. Тичини та Г. Чупринки, порівняння анафор й епіфор П. Тичини та анафор й епіфор О. Олесья.

Література

1. Єфремов С. Історія українського письменства / С. Єфремов. — К.: Femina, 1995. — С. 618.
2. Озеров Л. Человек с "солнечным кларнетом" / Л. Озеров // Правда. — 1991. — № 2. — С. 3.
3. Стус В. Феномен доби (сходження на Голгофу слави) / В. Стус. — К.: Знання, 1993. — 96 с.
4. Тельнюк С. Народові є чим гордитися / С. Тельнюк // Літературна Україна. — 1988. — № 24. — С. 4.
5. Дружинович Л. Образ сонця у збірці П. Тичини "В космічному оркестрі" / Л. Дружинович // <http://intkonf.org/druzhinovich-ls-obraz-sontsya-u-zbirtsi-p-tichini-v-kosmichnom-u-orkestri/>

Ирина Небеленчук. Особенности поэтического стиля П. Тычины, основные мотивы его творчества

In article рассматриваются особенности поэтического стиля П. Тычины, раскрывается символическое значение образов и литературоведческих понятий, концентрируется внимание на основных мотивах творчества поэта.

Ключевые слова: мотив, гармония, образ, символика, символизм, импрессионизм, реализм, кларнетизм, огонь, свет, солнце.

Iryna Nebelenchuk. Features poetic style P. Tychna, the main motives for his creativity

In article features poetic style P. Tychna, reveals the symbolic meaning of images and literary concepts, focuses n the main motive of his poetry.

Keywords: motive, harmony, image, symbols, symbolism, impressionism, realism, klarnetyzm, fire, light, sun.